

following skills and skills as a creative power of observation, creative fantasy and imagination due to the process of imaginative thinking.

Keywords: art director, scenic elements literacy, artistic integrity of the performance, the creative powers of observation, imagination and imagination, creative thinking, rhythmic pattern.

УДК 37. 013. 42: 159.8

Костюшко Г. О.

ЕСТЕТИЧНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізується зміст естетичних традицій та їх прояв у різних сферах життя українців. Особливості народних естетичних поглядів і смаків українців виявляються від оздоблення житла, предметів побуту, прикрас одягу, іграшок і до різновидів народного мистецтва. Акцентується увага на своєрідному виді народного мистецтва – народній театральній самодіяльності, як найбільш синкретичному щодо формування творчої особистості. В статті також окреслюються форми соціально-педагогічної роботи щодо формування творчої особистості з використанням потенціалу українських естетичних традицій.

Ключові слова: естетичні традиції, народна естетика, творчість, естетичні погляди, естетичні смаки, естетична потреба, мистецтво, театральна самодіяльність, театральні колективи, театральні гуртки, календарно-обрядова творчість.

Із актуалізацією потреби в оновленні всіх сторін життєдіяльності українського соціуму на етапі трансформування його соціально-духовної сфери особливої значущості набуває вивчення творчої складової у формуванні духовності людини. Формування творчої особистості є однією з найбільш актуальних проблем психолого-педагогічної науки і практики. Історичний аналіз причин виникнення духовної кризи та пошуки шляхів її подолання поступово привели наукову думку до необхідності широкого залучення молоді до різних сфер життєдіяльності, розкриття її творчого потенціалу.

Одним із стратегічних завдань, визначених у Національній доктрині розвитку освіти, є створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних

здібностей і можливостей в освітньому процесі. В творчій самореалізації молоді, розкритті всіх її задатків і здібностей надзвичайно важливу роль відіграють національні засади, приналежність до етнічної культури, орієнтація на народні традиції.

Саме в останні часи в Україні відбувається стрімке національно-патріотичне піднесення, а з ним і зростання зацікавленості підростаючого покоління до української історії, культури, релігії, традицій, мистецтва тощо. І визначна роль серед цих складових належить естетичним традиціям, які накопичувалися століттями в культурі українського народу через його естетичне сприйняття світу, естетичні цінності, смаки, погляди, уявлення, які мають стати підґрунтям у формування творчої особистості.

Метою статті є висвітлення особливостей естетичних традицій українців, визначення можливостей їх використання у формуванні творчої особистості.

Проблема формування творчої особистості постала ще в кінці ХІХ століття, коли суспільство уже хоча б у мінімальних межах могло дбати про творчу людину. Проблема творчості, творчих здібностей, творчої особистості привертала увагу вчених різних галузей: філософів, психологів, мистецтвознавців, педагогів (В. Дружинін, Я. Пономарьов, С. Мартиненко, Л. Мозговий, В. Моляко, В. Рибалко, І Семенов та ін.). Особливе місце серед наукових досліджень займають праці, присвячені розвідкам українських народних традицій культурно-естетичного спрямування (Т. Алексеєнко, Н. Бабенко, Г. Ващенко, К. Гавриловець, С. Діденко, Л. Левчук, М. Стельмахович, С. Стефанюк).

Український народ завжди прагнув будувати свій життєвий простір за законами краси, оскільки саме “народна естетика пробуджувала в людині внутрішні сили, надихала на добрі справи, запалювала оптимізм, стверджувала віру, надію та любов як найважливіші складники духовності” [4, с. 384].

Видатні українські педагоги С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський неодноразово відзначали в своїх працях значний виховний потенціал народної творчості, національного мистецтва.

Українські естетичні традиції мають свій прояв у народному мистецтві (музичному, декоративно-ужитковому, образотворчому, хореографічному), в щоденному залученні молодого покоління до краси через милозвучність і виразність мови, оздоблення житла, календарні, родинні свята та обряди, зовнішній вигляд, одяг, предмети побуту, взаємовідносини з оточуючою природою.

Народний досвід естетичного виховання українців мобілізував усі можливі народні засоби. М. Стельмахович наголошував, що за допомогою художніх засобів народ споконвіку прагнув одухотворити працю, прикрасити побут, облагородити взаємини між людьми [6, с. 142].

Формування творчості, естетичних смаків і уподобань починалося з колиски. Колиска для українців набувала не тільки магічного значення (охорона дитини від злих духів), а й була взірцем естетичних смаків. Для виготовлення колиски підбирали спеціальні породи дерев (клен, ясен, калину) - вважалося, що це сприяє розвитку «співучості» дитини, а також оздоблювали різьбленням, інкрустацією, розписом. Важливу роль у формуванні естетичних почуттів відігравали й колискові пісні. Цінність колискової пісні, на наш погляд, полягає не тільки в її функціональності (заспокоїти, вплинути певним чином на стан і настрої дитини), а і в тому, що саме через її мелодійність, ніжність, щирість, благозвучність, використання пестливих слів (дитинонько, колисонька, щастячко, здоров'ячко, головонько) здійснюється гармонійне залучення немовляти до оточуючого світу, краси почуттів та думок.

Із самого народження дитини батьки приділяли увагу її емоційно-фізичній рівновазі, спокою, гармонійному розвитку. Саме тому великого естетичного значення надавалося й українській народній іграшці. Традиційно українці виготовляли іграшки з природних матеріалів (дерева, соломки, лози, глини, трави, ниток тощо). Вони відзначалися простотою форми, відсутністю яскравої кричущості в кольорах, ускладнень і вибагливості в орнаменталі. Саме це наближало іграшку до витоків етнопонаціональних культурних традицій ставлення до матеріалу, колористичних рефлексій і сприяло збудженню дитячої фантазії, естетичних почуттів і переживань, позитивно діяло на психічний стан дитини.

Яскравий приклад прояву естетичних смаків українців є оформлення житла, оздоблення побутових предметів, упорядкування присадибних ділянок.

У традиційності оздоблення української хати та її інтер'єра можна виділити наступне:

- доцільність;
- регіональну самобутність;
- символічність;
- динамічність;
- сакральність.

Українська хата – це поєднання минулого та майбутнього, язичницького та християнського, практично-ужиткового та естетично-привабливого, регіонального та національного.

Прояв естетичних смаків українців починався з оформлення присадибної ділянки. Традиційне обнесення огорожею (тином, парканом) виконувало не тільки сакральний (магічний) характер «від злого ока», а й указувало на заможність, статок, працелюбність, господарську вправність української родини. Естетичну привабливість подвір'я господині підсилювали вирощуванням різнобарвних квітів, облаштуванням квітників, настінними розписами, оздобленням магічними символами (підкови, хрести,

півні, голуби, астральні знаки тощо). Чоловіки теж виявляли естетичну потребу через різьблення, інкрустування, ковані прикраси.

Особливий прояв естетичних потреб і естетичного смаку виявлявся в одязі українців. Одяг виконував не тільки природно-захисну, магічно-оберегову та статево-рольову функцію, а й уособлював у собі художню майстерність, індивідуальний прояв. Естетичний смак українських майстринь і позначався у вишуканій вишивці, витончених орнаентах, яскравих прикрасах, різнобарвній колористиці.

Акцентуючи увагу на естетично-творчій спрямованості українських традицій, не можна не сказати про різноманітні види та жанри мистецтва – музичного, танцювального, театрального. Оскільки саме вони становлять невичерпне джерело творчого натхнення, прагнення до творчої діяльності, вдосконалення естетичних знань, умінь і навичок.

Серед багатьох жанрів народного мистецтва особливе місце посідають народні театралізовані дійства. Сформований на основі української творчості народний театр успадкував найбільш цінні в естетично-художньому плані риси та традиції – самобутність, індивідуальність у творчості, цілеспрямованість і емоційну образність. Починаючи з середини XIX ст., *театральні гуртки* створювалися в різних містах і відігравали досить часто важливу роль у художньому житті не лише конкретної людини, але й міста та села. *Театральний колектив* був носієм культури, особливо серед сільського населення, та мав просвітницький характер. Такі *гуртки* зберігали та успадкували кращі традиції фольклорних форм.

Часто, як зазначав Г. А. Хайченко, “постановки любительських *народних театрів* присвячувалися за традицією фольклорного театру до святок, Різдва, паски, масляної” [7, с. 236].

Сприятливим в цьому напрямку, на наш погляд, є театралізовані дійства, пов’язані з календарно-обрядовими святами. Серед самих розповсюджених театралізованих дійств, які дійшли до наших часів, є традиції святкування Різдва, Нового року, Водохреща, Великодня, Зелених свят, Івана Купала, Спаса та інші.

Не можна не звернути увагу ще на один важливий факт, закладений у самій специфіці театралізованого дійства, що відкриває для педагогів нові шляхи впливу на формування творчої особистості. Народне театралізоване дійство – синтетичне за своєю структурою, змістом, дією – це витвір колективної творчості: “молоді люди співають, декламують, складають вірші, імпровізують у музиці та драматичному дійстві, заздалегідь конструюють і шийють костюми, головні убори та святкову атрибутику” [6, с. 132]. Саме синтетичний характер театрального дійства дозволяє залучати дітей та молодь відразу до різних видів мистецтв. А особливо важливо, що саме участь у театралізованих дійствах різних вікових категорій дітей може стати передумовою їх розвитку як творчих особистостей.

Як вважає О. Дронова, “засвоєння народних творчих традицій сприяє формуванню у дітей умінь, навичок реалізувати свої задуми, створювати власні проекти, конструкції. Так формується творчий потенціал особистості” [2, с. 19].

Отже, народні естетичні традиції – це узагальнений досвід українського народу, відображений у художніх образах, у різних сферах життєвого простору: побутовому, мистецькому, фольклорному тощо.

Аналіз естетичних традицій засвідчує величезний потенціал у формуванні творчої особистості та мотивує необхідність його використання в соціально-педагогічній роботі на сучасному етапі.

Формуванні творчої особистості на засадах українських народних естетичних традицій може відбуватися на заняттях із мистецтва (естетики), музики, літератури, образотворчого мистецтва, художньої праці (виготовлення писанок, витинанок, народних іграшок тощо); позакласних заняттях: гуртках народної творчості, студіях квітникарства, театралізованої самодіяльності, лялькового театру, народного танцю, пісенних українських вечорах; позашкільних заходах – фестивалі народної творчості, мистецтва, фольклорні колективи, художньо-самодіяльні огляди, концерти, самодіяльні вистави тощо.

Таким чином, народні естетичні традиції, в основу яких закладені принципи природовідповідності, доступності, гармонійності, зв'язку з життям, культуровідповідності, поєднання індивідуальної та колективної форм роботи, несуть величезний потенціал використання в соціально-педагогічній діяльності. Формування творчої особистості - це проблема досить багатогранна, але обов'язково пов'язана як із проявом творчості, з творчим мисленням, включенням особистості в творче життя, так і з розвиненим естетичним почуттям, смаком, із прагненням до краси, усвідомленням світу народних традицій естетики.

Використана література:

1. Воронай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. – К.: Оберіг, 1991. – Т. 1. – 450 с.
2. Дронова О. Через красу до творчості // Дошкільне виховання. – 2004. - № 4. – С. 18-19.
3. Левчук Л. Т. Українська естетика: традиції та сучасний стан. – К.: МАКЛАУТ, 2011. – 339 с.
4. Родинно-сімейна енциклопедія. За заг. ред.. Ф. С. Арвата та ін. – К.: Богдана, 1966. – 438 с.
5. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / Навч. Посіб. – К.: 1997. – 286 с.
6. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки: Метод. рекомендації. / Укл. С. К. Стефанік. – К.: ІСДО, 1995. – 176 с.

7. Хайченко Г.А. Русский народный театр конца XIX начала XX века. – М.: - Искусство, 1975 – 294 с.

8. zakon 2. rada. gov. ua

КОСТЮШКО АННА АЛЕКСЕЕВНА, *Эстетические традиции украинцев как фактор формирования творческой личности.*

В статье раскрывается содержание эстетических традиций и их проявление в разных сферах жизни украинцев. Особенности народных эстетических взглядов и вкусов украинцев проявляются от оформления дома, предметов быта, украшения одежды, игрушек до разнообразия народного искусства. Акцентируется внимание на своеобразном виде народного искусства – народной театральной самодеятельности, как наиболее синкретичном относительно формирования творчества. В статье также намечаются формы социально – педагогической работы относительно формирования творческой личности с использованием потенциала украинских эстетических традиций.

Ключевые слова: эстетические традиции, народная эстетика, творчество, эстетические взгляды, эстетические вкусы, эстетические потребности, искусство, театральная самодеятельность, театральные кружки, календарно-обрядовое творчество.

KOSTIUSHKO GANNA, *Aesthetic Ukrainian traditions as a factor of formation of a creative personality.*

This article reveals the aesthetic traditions and their manifestation in different spheres of life of the Ukrainian people. Features of folk aesthetic views and tastes of Ukrainians are revealed in home decoration, household items, accessories, toys and various folk art. The attention is focused on the peculiar form of folk art - folk theater amateur performances, as the most syncretic relatively to the formation of creativity. The article also outlines the forms of socio - pedagogical work on the formation of a creative personality using the potential of Ukrainian aesthetic traditions.

Tags: aesthetic traditions, folk aesthetics, creativity, aesthetic views, aesthetic tastes, aesthetic needs, art, theater amateur performances, theater groups, calendar-ritual creativity.